

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำวิจัย โดยแบ่งตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักการที่เกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 1.1 ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 1.2 ความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 1.3 ประโยชน์ของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 1.4 หลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 1.5 ลำดับขั้นของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
2. ทฤษฎีและรูปแบบการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 2.1 ทฤษฎีการอ่าน
 - 2.2 รูปแบบการอ่าน
3. จิตวิทยาที่เกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 3.1 กระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
 - 3.3 ความพร้อมในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
4. เอกสารเกี่ยวกับวิธีสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
5. เอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักการที่เกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

1.1 ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านที่ต้องใช้ความคิด พิจารณาเหตุผลและคุณค่าจากเรื่องที่อ่าน ดังที่นักวิชาการได้ให้ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ เช่น ปรีศนา พุทธสุวรรณ (2527, หน้า 4) กล่าวถึงการอ่านอย่างมีวิจารณญาณว่า หมายถึง การอ่านที่ผู้อ่านมีความสามารถในการใช้ความคิดพิจารณาหาเหตุผล หรือสามารถวาดภาพในความคิดตามเหตุผลที่ปรากฏอยู่ในเรื่องที่อ่าน สามารถเข้าใจความหมาย ความนึกคิด หรือความมุ่งหมายของ

ผู้เขียน รวมทั้งรู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าข้อความที่อ่าน ส่วน สนิท ตั้งทวี (2528, หน้า 123) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านที่ผู้อ่านต้องใช้สติปัญญา เข้าใจความคิดของผู้เขียน เข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้เขียน สรุปความคิดและจับใจความสำคัญ ตลอดจนอธิบายขยายความได้

นอกจากนี้ บันลือ พลฤกษ์วัน (2529, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ สรุปได้ว่า ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้อ่านจะต้องใช้ความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมในการพิจารณาตัดสินว่าควรจะยอมรับ ความรู้หรือเรื่องราวที่อ่านใหม่นี้หรือไม่ ความหมายนี้คล้ายคลึงกับที่ สมนึก พวงกลิ่น (2530, หน้า 13) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณผู้อ่านจะต้องเข้าใจเรื่องที่อ่านเป็นเบื้องต้น และยังต้องรู้จักประเมินความคิดของผู้เขียนซึ่งมีได้ระบุไว้ตรง ๆ แต่ผู้อ่านต้องใช้วิจารณญาณตัดสินเองตามความรู้และประสบการณ์ของผู้อ่าน เมื่อเข้าใจแนวความคิดของผู้เขียนแล้ว ผู้อ่านก็จะสามารถวิเคราะห์แนวคิดได้ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ ประเทิน มหาพันธ์ (2530, หน้า 173) ซึ่งได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้อ่านจะต้องใช้วิจารณญาณในการตัดสินความคิดของผู้เขียน ว่าเป็นลักษณะใดมากกว่าการเห็นชอบไปกับความคิดของผู้เขียนโดยสิ้นเชิง

สมบัติ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีกาญจน์ (2531, หน้า 69) อธิบายในหนังสือว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณคือการอ่านที่ใช้ปัญญาที่สามารถรับรู้หรือให้เหตุผลที่ถูกต้อง หรือกล่าวโดยรวบรัดได้ว่าเป็นการอ่านอย่างระมัดระวัง ตรวจสอบหาเหตุผลที่นอกจากจะให้เกิดความรู้แล้วยังเกิดปัญญาในที่สุดด้วย สำหรับเรื่องนี้ พลวิทย์ ปิยะเมธาง (2533, หน้า 39) กล่าวสนับสนุนไว้ว่า การอ่านแบบวิเคราะห์เป็นการอ่านอย่างละเอียดรอบคอบ เป็นความเข้าใจขั้นสูงสุดของการอ่านโดยผ่านขั้นตอนความเข้าใจตามตัวอักษรแล้ววินิจฉัยเนื้อหา โดยอาศัยประสบการณ์ตรงและทางอ้อม รวมทั้งภูมิหลัง บางครั้งต้องอาศัยการค้นคว้าและวิจัยประกอบ จนในที่สุดประเมินคุณค่าได้ ส่วนเนาวรัตน์ สมร่าง (2536, หน้า 15) กล่าวสรุปในทำนองเดียวกันว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นความเข้าใจขั้นสูงสุดของการอ่าน ที่ผู้อ่านต้องใช้สติปัญญา ความรู้ พินิจวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผล แยกข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ประเมินค่าสิ่งที่อ่านได้ โดยใช้หลักตรรกวิทยา ประสบการณ์ การค้นคว้าและวิจัยประกอบด้วย

กล่าวโดยสรุป การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านขั้นสูง ที่ต้องใช้ความคิด พิจารณา โดยอาศัยหลักความจริง เหตุผล ประสบการณ์ของผู้อ่าน เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาอย่างรอบคอบ ไม่เชื่อในความคิดของผู้เขียนเพียงประการเดียว และสามารถเข้าใจเรื่องราวที่อ่าน รวมทั้งวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าได้

1.2 ความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นทักษะหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน เพราะปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน วัตถุ วิชาการ เทคโนโลยี ตลอดจนความรู้สึคนึกคิดต่าง ๆ การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ จะช่วยให้ผู้อ่านสามารถใช้ความคิดพิจารณา และเลือกสรรสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับตน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณในลักษณะต่าง ๆ กัน หุสดี กุญอินทร์ (2529, หน้า 424) กล่าวไว้สรุปได้ว่า การที่ผู้อ่านรู้จักใช้วิจารณญาณในการอ่านนั้น นับว่าเป็นการพัฒนาความคิดให้แตกฉานและทำให้ได้รับคุณค่าจากสิ่งที่อ่านนั้น กมล การกุศล (2529, หน้า 186) เสนอความคิดไว้สรุปได้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญ เพราะทำให้ผู้อ่านรู้จักพินิจพิเคราะห์สาร สามารถแยกแยะส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นได้ ดังนั้นการปลูกฝังเรื่องการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ประเทิน มหาจันทร์ (2530, หน้า 173) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้

1. ปัจจุบันความก้าวหน้าทางด้านสื่อสารมวลชนมีมาก การรับข่าวสารจึงจำเป็นต้องใช้วิจารณญาณให้รอบคอบ เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง
2. ความก้าวหน้าทางการโฆษณาขายสินค้ามีมากจนคนส่วนใหญ่หลงเชื่อในคำโฆษณา การใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณจะช่วยให้การตัดสินใจซื้อสินค้าเป็นไปอย่างถูกต้อง
3. ลัทธิการปกครองในปัจจุบันมีหลายลัทธิ แต่ละลัทธิก็พยายามโฆษณาชวนเชื่อโดยใช้หลักจิตวิทยาต่างๆ อย่างกว้างขวาง การใช้วิจารณญาณอย่างรอบคอบจะช่วยให้การตัดสินใจเชื่อหรือไม่เชื่อลัทธิใด เป็นไปอย่างถูกต้อง
4. ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย วิถีชีวิตทางประชาธิปไตย ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผล ด้วยเหตุนี้การอ่านอย่างมีวิจารณญาณก็ดี การคิดอย่างมีวิจารณญาณก็ดี จึงมีความจำเป็นสำหรับสังคมประชาธิปไตย
5. ปัจจุบันสรรพคำร่าต่าง ๆ มีมาก การเรียนรู้ของคนในยุคปัจจุบันจึงมิได้ยึดอยู่แต่กับคำร่าเพียงเล่มเดียว แต่ต้องใช้วิจารณญาณอ่านคำร่าหลายเล่มจากผู้เขียนหลายคน ด้วยเหตุนี้การอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์ มีวิจารณญาณจึงมีความสำคัญและจำเป็นมากในยุคปัจจุบัน

อุจันตรา ศรีสรานุวัฒนา (2530, หน้า 136) เสนอความคิดสรุปได้ว่า ผู้มีการศึกษาจะต้องอ่านเป็นคิดเป็น สามารถวิเคราะห์ นำสิ่งที่อ่านมาใช้แก้ปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและบุคคลอื่นได้ ฉะนั้นผู้มีการศึกษาควรเห็นความสำคัญของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ความคิดนี้สอดคล้องกับที่ ลำจวน นิษเปี่ยม (2535, หน้า 50) กล่าวไว้สรุปได้ว่า เมื่อบุคคลสามารถอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้ก็สามารถใช้เหตุผลและประสบการณ์มาตัดสินใจ และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่

เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

กล่าวโดยสรุป การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีความสำคัญ เพราะเป็นการอ่านที่พัฒนาความคิดให้แตกฉาน ทำให้รู้จักพิจารณาถึงข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น ไม่หลงเชื่อคำพูดและบุคคล หรือสิ่งใด ๆ นอกจากนี้ ยังใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น การอ่านอย่างมีวิจารณญาณจึงช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนและบุคคลอื่นได้

1.3 ประโยชน์ของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง ผู้อ่านอย่างมีวิจารณญาณสามารถจะตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูก ควรเชื่อหรือไม่ โดยใช้เหตุผลประกอบการพิจารณา ซึ่งในเรื่องนี้ ผกาศรี เข็นบุตร (2526, หน้า 70) กล่าวว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณอยู่เสมอ จะทำให้ผู้อ่านมีจิตใจกว้าง มองโลกในแง่ดี และเป็นคนมีเหตุผล สมถวิล วิเศษสมบัติ (2528, หน้า 74) แสดงความเห็นในเรื่องเดียวกันสรุปได้ว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณจะช่วยให้ผู้อ่านได้ประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะผู้อ่านไม่รับเฉพาะความคิดของผู้เขียนเท่านั้น แต่จะต้องนำความคิดของผู้เขียนมาประกอบความคิดตน ทำให้เกิดความคิดใหม่และนำไปใช้ประโยชน์ได้

เถกิง พันธุ์เถกิงอมร (2528, หน้า 170) กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านสรุปว่า ผู้อ่านสามารถบอกได้ว่า ความตอนใดเป็นข้อเท็จจริง ความตอนใดเป็นข้อคิดเห็น สำหรับ สุขุม เฉลยทรัพย์ (2531, หน้า 7) กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้สรุปได้ว่าเป็นการอ่านที่มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้อ่านมีความรู้กว้างขวาง สามารถวินิจฉัยข้อผิดถูกต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถแก้ปัญหาได้ บันลือ พฤษะวัน (2532, หน้า 83) กล่าวว่า การอ่านอย่างพินิจจะไม่ทำให้เกิดความหลงผิดหลงเชื่อก่อนหาทางพิสูจน์ความจริง ข้อนี้คล้ายคลึงกับที่กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ (2533, หน้า 6) กล่าวถึงประโยชน์การอ่านอย่างมีวิจารณญาณว่า ผู้อ่านจะต้องไตร่ตรองว่าควรเชื่อหรือไม่ มีอิสระที่จะคิด เป็นตัวของตัวเองรู้จักวิเคราะห์ว่าสิ่งนั้นถูกต้องหรือไม่ นอกจากนั้น สวลี ชนะपालพันธุ์ (2536, หน้า 18) กล่าวสรุปไว้ว่า ผู้อ่านจะได้รับประโยชน์จากการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมากที่สุด เพราะสามารถใช้ความคิดและประสบการณ์ของตนปรับปรุงตนเอง ทำให้เป็นคนมีความรู้ มีเหตุผล รอบคอบ มีมโนทัศน์กว้างในการตัดสินใจ วินิจฉัยข้อผิดถูกและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทันที่รวมทั้งมีเจตคติที่ถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป การอ่านอย่างมีวิจารณญาณผู้อ่านจะได้รับประโยชน์คือ สามารถวิเคราะห์วินิจฉัยข้อผิดถูกต่าง ๆ ได้ด้วยเหตุผล เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระในการคิด การเชื่อ มีความรู้และมีจิตใจกว้าง มองโลกในแง่ดี

1.4 หลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นการอ่านขั้นสูง เป็นการอ่านที่ลึกซึ้งกว่าการอ่านโดยปกติ ซึ่งนอกจากจะใช้เหตุผลและประสบการณ์ในการตัดสินใจแล้ว ยังต้องมีหลักในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณด้วย สนิท ตั้งทวี (2529, หน้า 318) และสุชุม เกลยทรัพย์ (2531, หน้า 160) ได้กล่าวถึงหลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้สรุปได้ว่า

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีเกณฑ์ในการพิจารณา 6 ประการคือ พิจารณาความถูกต้องของภาษาที่อ่าน พิจารณาความต่อเนื่องของความหมาย แยกความรู้ออกมาจากความถูกต้อง พินิจดูความต่อเนื่องของความหมาย แยกความรู้ออกมาจากความคิดเห็น พิจารณาได้ว่าอะไรเป็นความจริง อะไรเป็นข้อคิดเห็น พิจารณาความสัมพันธ์ของหลักการและตัวอย่างที่นำมาประกอบว่ามีความสมเหตุสมผลหรือไม่ และสามารถประเมินความสำคัญของความจริงคือ ความรู้ ความคิด และความรู้สึก วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของความคิดผู้เขียน กับความคิดส่วนตัวของผู้อ่านว่า ผลลัพธ์ของการประเมินนั้นก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์กับผู้อ่านหรือไม่

สมบัติ จำปาเงิน และ ลำเนียง มณีกาญจน์ (2531, หน้า 69) กล่าวไว้สอดคล้องกันสรุปได้ว่า หลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณมี 3 ประการคือ

1. พิจารณาความถูกต้องของภาษาที่อ่าน
2. พิจารณาความต่อเนื่องของประโยค
3. พิจารณาความต่อเนื่องของเรื่องราว

นอกจากนั้น Arthur (อ้างถึงใน นงนุช วัฒนาเขจร, 2533, หน้า 35) กล่าวถึงทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่าต้องอาศัยหลักการคือ

1. จำความหมายของคำได้
2. เลือกความหมายของคำในกรณีที่มีความหมายหลายอย่างได้อย่างเหมาะสม
3. เข้าใจถ้อยคำความหมายที่ซ่อนเร้นซึ่งผู้เขียนไม่ได้บอกตรงๆ
4. จับความคิดที่สำคัญของผู้เขียนได้
5. รู้จุดหมายความคิดเห็นและความลำเอียงของผู้เขียนได้
6. จับลักษณะการเขียนของผู้เขียนได้
7. ลงความเห็นวินิจฉัยตัดสินใจ
8. จับความรู้สึกที่ผู้เขียนต้องการแสดงออกได้

กล่าวโดยสรุป หลักการอ่านอย่างมีวิจารณญาณผู้อ่านจะต้องใช้หลักในการอ่านเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่ พิจารณาความถูกต้องของภาษาที่

อ่าน พิจารณาความต่อเนื่องของประโยค และพิจารณาความต่อเนื่องของเรื่องราว ด้วยการให้เหตุผล ประกอบในการจำแนกข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น และประเมินความคิดของผู้เขียนเพื่อให้ได้รับคุณค่า จากเรื่องที่อ่าน

1.5 ลำดับขั้นของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ผู้อ่านเกิด ความเข้าใจ นักการศึกษาได้แบ่งลำดับขั้นของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ เช่น เพ็ญศรี รังสิยากุล (2538, หน้า 123) แบ่งลำดับขั้นของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้สรุปได้ว่า ประการแรกต้องทำ ความเข้าใจตามตัวอักษรคือ เข้าใจคำพูดที่ผู้เขียนใช้ ประการที่สองต้องรู้จักตีความหมาย คือผู้อ่าน ต้องทำความเข้าใจว่าผู้เขียนหมายถึงสิ่งใด และประการที่สาม ต้องสรุปประเมินค่าสิ่งที่อ่านคือ นำ สิ่งที่ได้จากการอ่านรวบรวมสรุปและประเมินค่าได้ ส่วน บันลือ พฤษะวัน (2532, หน้า 82) กล่าวถึงลำดับขั้นในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้สรุปได้คือ เมื่ออ่านแล้วต้องอภิปรายให้เหตุผล ถึงความถูกต้อง ความเชื่อถือได้หรือไม่ โดยยกข้อความจากเรื่องประกอบ ต้องฝึกวิจารณ์ ฝึกคิด เสนอแนะเหตุผลในสิ่งที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย และสุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2532, หน้า 154 - 172) ได้นำลำดับขั้นของ Bloom มาประยุกต์ใช้ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ โดยแบ่งระดับขั้น การอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ 6 ขั้นดังนี้

1. ระดับขั้นรู้ สามารถจำความหมายของคำยาก ประโยค ข้อความ เนื้อเรื่อง บอก เหตุการณ์สำคัญได้ถูกต้อง
2. ระดับขั้นเข้าใจ สามารถบอกลำดับเหตุการณ์ได้ ย่อเรื่องได้ เล่าเรื่องด้วยคำพูด ของตัวเอง บอกมโนทัศน์ได้
3. ระดับขั้นประยุกต์ใช้ สามารถนำเหตุการณ์หรือประโยชน์ที่ได้จากการอ่านไป ใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้
4. ระดับขั้นวิเคราะห์ สามารถแยกองค์ประกอบย่อยของแนวคิดที่ได้จากการอ่าน รู้จักแยกความหมายของคำที่มีความหมายหลายอย่าง และบอกได้ว่าองค์ประกอบใดมีความสัมพันธ์ กันหรือไม่เกี่ยวข้องกันเลย
5. ระดับขั้นสังเคราะห์ สามารถสรุปแนวคิดของเรื่อง ค้นหาลักษณะโครงเรื่องที่ คล้ายคลึงกับเรื่องที่เคยอ่าน นำเรื่องที่อ่านไปเปรียบเทียบกับสถานการณ์อื่น ๆ เช่น ตำนวน สุภาษิต คติ หรือ อุดมการณ์ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถสรุปแนวคิดที่เหมือนกันและต่างกันได้ด้วย

6. ระดับขั้นประเมินค่า เป็นขั้นสูงสุดของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้อ่านต้องรู้จักตัดสินเรื่องที่อ่านว่า อะไรคือส่วนที่เป็นจริง และอะไรคือส่วนที่เป็นเท็จ พิจารณาและค้นหาคุณค่าที่ปรากฏในเรื่อง เช่น ความรัก ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ รวมถึงความเป็นเหตุเป็นผล รู้จักสังเกตการใช้ถ้อยคำ การบรรยาย ที่ทำให้เกิดภาพพจน์ ตลอดจนความประทับใจอื่น ๆ ที่ได้จากการอ่านเรื่อง

กล่าวโดยสรุป ลำดับขั้นของการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการตามลำดับ คือ รู้ จำความหมายของคำ ประโยค ลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง เข้าใจ นำไปประยุกต์ใช้ วิเคราะห์ปัญหา สังเคราะห์ และรู้จักประเมินค่าเรื่องที่อ่านได้

2. ทฤษฎีและรูปแบบการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

2.1 ทฤษฎีการอ่าน

ทฤษฎีการอ่านจะช่วยให้ประสบผลสำเร็จในการสอนอ่านได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมในการเรียนการสอน ดังที่ สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2532, หน้า 83-86) กล่าวถึงทฤษฎีการจัดลำดับข้อความของ Lapp และ Flood ว่า

1. ทฤษฎีที่เน้นการจัดลำดับข้อความ เน้นว่าการอ่านเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับหลักจิตวิทยา คือ การรับรู้ข่าวสารแล้วนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่มีอยู่ทำให้เกิดความรู้ใหม่ สมองจะบันทึกความเข้าใจเกี่ยวกับคำและประโยคไว้

2. ทฤษฎี เน้นการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อความ เน้นว่า ผู้อ่านมีวิธีการดึงข้อความที่มีความหมายคล้ายคลึงกันมาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันหรือตัดข้อความที่ไม่ต้องการออกไป

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการอ่านทั้งสองทฤษฎี เน้นการจัดลำดับข้อความและทฤษฎีที่ เน้นการวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อความ สามารถนำไปใช้เป็นแนวการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณได้

2.2 รูปแบบการอ่าน

รูปแบบการอ่านมีหลายลักษณะ แต่ละลักษณะเน้นแนวคิดที่ต่างกัน ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณควรเลือกให้เหมาะเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การอ่านนั้น ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวถึงรูปแบบการอ่านไว้ดังนี้

สุมิตรา อังวัฒนกุล (2527, หน้า 103-105) กล่าวถึงรูปแบบการอ่านของ Gray และ Gibson สรุปได้ว่า รูปแบบแรกเมื่อผู้อ่านรับรู้คำและเข้าใจความหมาย จะอ่านประโยคและทำความเข้าใจ

เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราว โดยจับใจความสำคัญของเรื่องได้ มีปฏิริยาและประเมินค่าความคิดของผู้เขียนเก็บไว้เป็นความรู้ต่อไป รูปแบบที่สองเมื่อผู้อ่านมีความต้องการที่จะสรุปคำและอักษรโดยดูจากโครงสร้างที่จะช่วยในการรับรู้ ความต้องการนี้จะช่วยสร้างวิธีกระตุ้นให้การรับรู้ในการอ่านก้าวหน้าขึ้น รูปแบบที่สามเป็นกระบวนการรับสาร ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการด้านกลไกที่นำสิ่งเร้าเข้าสู่สมอง

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2532, หน้า 94) กล่าวถึงรูปแบบการอ่านที่เน้นกระบวนการ บน-ล่าง ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่เน้นความสำคัญของสมอง ซึ่งผู้อ่านจะเริ่มต้นด้วยการอ่านเก็บใจความสำคัญของเรื่องจนเป็นที่เข้าใจดีแล้ว จึงพิจารณาว่ามีคำยากกี่คำ คำนั้นสะกดอย่างไร และมีความหมายว่าอะไร การอ่านในลักษณะนี้เป็นวิธีการอ่านที่ต้องใช้เวลารวดเร็วเพื่อจับใจความ

อารมณ ชลสิทธิ์ (2534, หน้า 19) เสนอรูปแบบการอ่านของ Bower และ Hilgard ไว้สรุปได้ว่าเป็นรูปแบบที่ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนคือ

1. ความคิดรวบยอด
2. อ่านอย่างช้าๆและละเอียดถี่ถ้วน พิจารณาไตร่ตรอง เพื่อวินิจฉัยคุณค่า สรุป

ความรู้ที่ได้จากเรื่องที่อ่าน สำหรับ เนาวรัตน์ สมร่าง (2536, หน้า 22) เสนอรูปแบบการอ่านของ Gordon และ Ernest ไว้ว่า

วิธีอ่านที่เรียกว่า OK 4 R มีขั้นตอนคือ

1. อ่านคำนำและบทสรุปในแต่ละบทอ่านคร่าวๆ เพื่อให้ทราบถึงสำคัญของเนื้อหาที่จะอ่าน
2. เก็บความคิดที่สำคัญโดยพยายามคำนึงถึงเนื้อหาที่เป็นหัวใจของเรื่องและเนื้อหาที่สำคัญรองลงมา

3. การอ่านเป็นขั้นทำความเข้าใจเพื่อตอบคำถาม

4. การระลึก เป็นการพิจารณาว่ามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านเพียงใด และพึงตอบคำถามด้วยภาษาของตนเอง

5. การนึกคิด เป็นการพิจารณาว่าผลจากการอ่านได้เพิ่มความรู้เดิมให้มากขึ้นเพียงใด

6. การทบทวน เป็นการกระตุ้น หรือทบทวนความรู้เป็นครั้งคราว

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการอ่านดังกล่าวข้างต้นประกอบด้วยรูปแบบที่เน้นการจำและเข้าใจความหมายของคำ เน้นการรับสาร ความสำคัญของสมอง และการอ่านอย่างรวดเร็ว เพื่อ

สรุปความคิดรวบยอด การอ่านอย่างละเอียดถี่ถ้วนเพื่อวินิจฉัยคุณค่าของเรื่องที่อ่านและวิธีการ OK4R รูปแบบการอ่านเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการสอนอย่างมีวิจารณญาณ

3. จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

3.1 กระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

กระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน ดังที่ บรรเทา กิตติศักดิ์ (2526, หน้า 214) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า กระบวนการอ่านวิเคราะห์เรื่องราวมี ลักษณะ 4 ประการ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นไปโดยอัตโนมัติ คือ

1. การสัมผัส โดยใช้สายตาดึงดูดหนังสือ เรียนรู้เสียงของตัวหนังสือและความหมาย
2. การรับรู้รูปร่างลักษณะของคำโดยเชื่อมโยงเสียงกับความหมายของคำ
3. การเข้าใจความหมายของคำ ประโยค และวลี โดยใช้ ประสบการณ์เดิมช่วยในการตีความได้ถูกต้อง
4. การใช้ประโยชน์จากการอ่าน คือความเข้าใจในเรื่องที่อ่านสามารถนำไปพูดหรือเล่าเรื่องได้ถูกต้อง

สมศักดิ์ สันธุระเวช (2528, หน้า 23-24) กล่าวถึงกระบวนการอ่านไว้สรุปได้ว่า กระบวนการอ่านเป็นการแสดงปฏิกริยาร่วมกันระหว่างความคิดกับภาษา คือผู้อ่านจะใช้ความคิดของตนเองในการวิเคราะห์ความหมายของภาษาเขียน และได้แบ่งกระบวนการอ่านไว้ 3 ขั้นคือ

1. รับสัญลักษณ์ทางภาษาเขียนไปรวมกับประสบการณ์เดิม
2. แปลงภาษาเขียนเป็นภาษาพูด เรียกว่าการอ่านออกเสียง
3. แปลงเสียงพูดเป็นความหมายเพื่อความเข้าใจในการอ่าน

ข้อความเหล่านี้ สอดคล้องกับ เอกรินทร์ สัมหาสาธ (2529, หน้า 9) ซึ่งกล่าวว่า การอ่านเป็นกระบวนการทางความคิดที่ต้องอาศัยกลไกการเรียนรู้และสมองตีความ เรียบเรียงข้อมูล ที่อ่านเข้าไป ให้กลายเป็นความรู้ ความจำ ความชำนาญการ ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ สำหรับ รัชณี สุจินทร์รัตน์ (2531, หน้า 111) กล่าวว่ากระบวนการอ่านสองขั้นตอนคือ

1. การรับภาพ ได้แก่การมองเห็นตัวหนังสือแล้วผสมอักษรอ่านออกเป็นคำๆ เป็นวลี เป็นประโยคได้

2. การแปลความหมายของภาพที่เห็น ได้แก่ การแปลความหมายของคำที่เห็นแต่ละคำ แต่ละวลีของประโยค ตลอดจนแปลข้อความและเรื่องราวโดยตลอดของสิ่งที่อ่าน

Miller (อ้างถึงใน นงนุช วัฒนาเขจร, 2533, หน้า 15) กล่าวถึงสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการอ่านว่ามีองค์ประกอบหลายประการคือ

1. สายตา การอ่านหนังสือประสาทตาสำคัญที่สุดที่จะรับภาพสู่สมอง
2. ความคิดอัตราการรับรู้แต่ละคนซึ่งมีกระบวนการที่ก่อให้เกิดความคิดต่างกัน
3. การเคลื่อนความเร็วของสายตา การฝึกความเร็วในการอ่าน ผู้อ่านสามารถเพิ่มความ

เร็วในการอ่านโดยพยายามเพิ่มความเร็วด้วยการกลอกสายตาให้เคลื่อนจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง

นอกจากนั้น พยอม ธรรมบุตร (2536, หน้า 43-47) กล่าวถึงกระบวนการอ่านไว้สรุปได้ดังนี้

กระบวนการอ่านเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อนและมีกระบวนการย่อยๆ ดำเนินไปพร้อมๆ กันถึง 5 กระบวนการคือ

1. การประมวลความระดับจุลภาคผู้อ่านจะอ่านเฉพาะคำที่สำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความหมายของคำ แต่จะใช้เวลาจากบริบทและประโยคเป็นตัวกำหนดความหมายของข้อความทั้งหมด
2. การประมวลความโดยการบูรณาการ ผู้อ่านต้องพยายามเข้าใจโครงสร้างของข้อความที่อ่านด้วยการใช้ทักษะทางด้านภาษา
3. การประมวลความระดับมหภาค เป็นกระบวนการอ่านที่เกิดขึ้นในความเป็นจริง ผู้อ่านจะนำความรู้เดิมไปปฏิสัมพันธ์กับความรู้ใหม่และสกัดความหมายหรือความคิดได้
4. การประมวลความโดยความคิดลึกซึ้ง ผู้อ่านจะประมวลความโดยสร้างจินตภาพไปในขณะที่อ่าน
5. การประมวลความด้านอภิปราย ผู้อ่านจะมีสติสัมปชัญญะ สามารถควบคุมความคิดและกิจกรรมการประมวลความระดับต่างๆ ได้

กล่าวโดยสรุป กระบวนการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการที่อาศัยกลไกการเรียนรู้ เริ่มจากการสัมผัส โดยใช้สายตา การรับภาพ การเข้าใจความหมายโดยใช้ความคิดกับประสบการณ์เดิมมาช่วยแปลความ ถ้อยคำ ความ และประมวลความในระดับต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจความหมายในการอ่าน

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณให้เกิดประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงทฤษฎีการเรียนรู้ดังที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายคนได้กล่าวไว้ เช่น พรหมณี ข. เจนจิต (2528, หน้า 83-86) ได้กล่าวถึงหลักจิตวิทยา ที่จะนำมาใช้ในการสอนและสร้างกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณคือ

1. หลักความใกล้ชิด การใช้สิ่งเร้าและการตอบสนองที่เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน จะสร้างความพอใจให้แก่ผู้เรียน

2. การฝึกหัด โดยให้ผู้เรียนทำกิจกรรมซ้ำๆ จะทำให้ผู้เรียนมีความคล่องแคล่วและสามารถทำสิ่งนั้นได้ดี

3. กฎแห่งผล คือให้ผู้เรียนได้ทราบผลการทำงานของตนเองอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นการสร้างความพอใจแก่ผู้เรียน

กมลรัตน์ หล้าสูงส์ (2528, หน้า 182) กล่าวถึงกฎการเรียนรู้จากทฤษฎีการเชื่อมโยงของ Thorndike ดังนี้

1. กฎแห่งความพร้อม ก่อนที่จะมีการเรียนการสอนเกิดขึ้นจะต้องสำรวจดูเสียก่อนว่านักเรียนมีความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจหรือยัง ถ้ายังไม่พร้อม ต้องมีการจูงใจให้เกิดความพร้อมแล้วจึงสอนให้เกิดการเรียนรู้ โดยยึดหลักความพึงพอใจ

2. กฎแห่งการฝึก เมื่อต้องการให้นักเรียนมีทักษะในการเรียนรู้ ต้องให้นักเรียนเข้าใจในบทเรียน และหมั่นฝึกฝนหรือนำสิ่งที่รู้นั้น ๆ มาใช้บ่อย ๆ จะทำให้การเรียนรู้แน่น และคงทนถาวร

3. กฎแห่งผล การให้นักเรียนทราบผลการเรียนทันที และยกย่องชมเชย จะทำให้นักเรียนเกิดความพอใจและเป็นการเสริมแรงให้อยากเรียนบทเรียนอีก

ข้อความข้างต้นสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ของ คีรีโสภาคย์ นูรพาเดชะ (2528, หน้า 169) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรอันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือจากประสบการณ์ สำหรับ สุจริต เพียรชอบ (2531, หน้า 141) เสนอความคิดไว้สรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นผลเนื่องมาจากการประสบการณ์ตรง การฝึกปฏิบัติ และการที่ผู้เรียนมีปฏิริยาต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนพัฒนาขึ้นและจะคงทนถาวร สำหรับ กันยา สุวรรณแสง (2532, หน้า 24) กล่าวถึงจิตวิทยาการเรียนรู้สรุปได้ว่าการ

เรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดจากประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร

กล่าวโดยสรุป การอ่านอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน จะประสบผลสำเร็จผู้สอนต้องคำนึงถึงทฤษฎีการเรียนรู้ กฎแห่งความพร้อม กฎแห่งการฝึก กฎแห่งผล ทั้งในการสอนอ่าน และการสร้างกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณด้วย

3.3 ความพร้อมในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณจะได้ผลดีนั้น ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้เรียนด้วย ดังนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนก่อนการเรียนทุกครั้ง สำหรับเรื่องความพร้อมในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายคน ได้กล่าวไว้ เช่น สุมิตรา อังวัฒนกุล (2527, หน้า 63) กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมในการสอนอ่านไว้สรุปได้ว่า ควรคำนึงถึงหลัก 3 ประการ คือ

1. การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองโดยให้แรงเสริมที่เหมาะสม
2. ความพร้อมเรื่องประสบการณ์เดิมที่เป็นพื้นฐานสำคัญของความรู้ใหม่
3. ความแตกต่างของพัฒนาการในแต่ละวัย ซึ่งเป็นผลให้ผู้เรียนมีความสามารถ

และความสนใจที่ต่างกัน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527, หน้า 56) ได้กล่าวถึงความพร้อมในการอ่านไว้สรุปได้ว่า ประกอบด้วย สถิติปัญญา อายุ เพศ ความถนัดตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางบ้านและทางโรงเรียน สำหรับ ฌอนมวงส์ ดั้ยอดมรรคผล (2527, หน้า 533-524) กล่าวถึงความพร้อมในการอ่านสรุปได้ว่า ความพร้อมในการอ่านมีทั้งส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลและส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมดังนี้

1. ความพร้อมทางกายพิจารณาจากอายุสมอง สุขภาพทั่วไป ความสามารถในการจำ
2. ความพร้อมทางใจ พิจารณาจากความสนใจ ความพยายาม และเจตคติในการอ่าน

3. ความพร้อมทางความคิด พิจารณาจากแนวคิดในการอ่าน

4. ความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อม พิจารณาจากโอกาสและการสนับสนุนคือ

โอกาสที่ได้รับการส่งเสริมการอ่าน การฝึกฝน บรรยายภาพ และอุปกรณ์ในการอ่าน

ส่วนประเทิน มหาจันทร์ (2530, หน้า 178) เสนอความพร้อมสำหรับการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ สรุปได้ว่า ในการสอนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

จำเป็นต้องอาศัยความสามารถพื้นฐานด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความสามารถในการอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์ นิตยา ประพตกิจ (2531, หน้า 40-42) กล่าวถึงความพร้อมในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสรุปได้ว่า การพัฒนาการอ่านอย่างมีวิจารณญาณนั้น ต้องอาศัยบุคคลที่ใกล้ชิดในครอบครัว และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย สำหรับ ประภัสสร โพธิจักร (2532, หน้า 23-24) เสนอความคิดไว้สรุปได้ว่า ควรให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะอ่านก่อนคือ มีความสนใจ สภาพร่างกายอารมณ์ ตั้งคมและสติปัญญาพร้อม อีกประการหนึ่งคือสิ่งแวดล้อม ถ้าทั้งสองอย่างสอดคล้องกันจะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการอ่าน

กล่าวโดยสรุป ความพร้อมในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณประกอบด้วยความพร้อมทางร่างกาย ความพร้อมทางใจ ความพร้อมทางความคิด และความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับโอกาสและการสนับสนุนด้านการอ่านเพื่อให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการอ่าน

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

วิธีสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณจะต้องเน้นให้ผู้เรียนอ่านเป็นคือ รู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล วิเคราะห์ วิจารณ์ และประเมินทางเลือกได้ ดังที่ สุภากร ราชกรกิจ (2532, หน้า 1-2) ได้กล่าวถึงการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า เป็นการสอนให้ผู้เรียนรู้จักอ่านในลักษณะเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งต้องอาศัยเนื้อหาจากการอ่านมาแสดงความคิดเห็นเพื่อพิจารณาความเที่ยง ความตรง ความลำเอียง ความจริง หรือความเท็จ การอ่านในขั้นนี้ช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์และความคิดกว้างขวางลึกซึ้ง แต่ปัจจุบันผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษายังขาดประสิทธิภาพในการอ่าน คือ ไม่สามารถอ่านอย่างวิเคราะห์ได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีสอนของครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งมีหลายวิธีที่ครูควรจะพิจารณาเลือกและปรับใช้ให้เหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียนได้ ในเรื่องการสอนอ่าน

สุจริต เพียรชอบ (2533, หน้า 101) กล่าวไว้สรุปได้ว่า ครูควรใช้วิธีสอนหลายๆวิธี เพื่อให้การเรียนการสอนทักษะการอ่านน่าสนใจและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ กันยารัตน์ เกตุขำ (2533, หน้า 5) กล่าวถึงวิธีการสอนอ่านสรุปได้ว่า ครูควรเลือกใช้วิธีสอนอ่านตามความเหมาะสม ไม่มีวิธีใดดีที่สุด บางครั้งต้องใช้หลายวิธีผสมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของครูกับจุดประสงค์ในการสอนอ่านนั้น ด้วยเหตุที่การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เป็นทักษะการอ่านขั้นสูงจึงต้องอาศัยวิธีการสอนต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ และ

เพื่อเป็นแนวทางในการสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ผู้วิจัยจึงเสนอวิธีสอนอ่านบางประการตามที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

Stauffer (อ้างถึงใน กันยารัตน์ เกตุขำ, 2533, หน้า 4) เสนอวิธีการสอนอ่านแบบ DR-TA มาจากคำว่า The Directed Reading Thinking Activity มีจุดประสงค์ เพื่อให้อ่านโดยมีวิจารณญาณ รู้จักวางจุดหมายของการอ่าน และรู้จักตัดสินใจด้วยตนเอง ในการใช้ DR-TA ครูควรจะดำเนินการ 2 ขั้นตอนคือ

1. พยายามให้ผู้เรียนคิดและอ่านไปพร้อมๆกัน โดยครูจะให้ผู้เรียนช่วยกันทำนายเนื้อเรื่องจากชื่อเรื่องแล้วให้อ่านในใจทีละตอน เพื่อตรวจสอบดูทีละตอน ว่าผู้เรียนทำนายเรื่องไว้ถูกต้องหรือไม่ ครูอาจตั้งคำถามให้ผู้เรียนลองอธิบายว่า เรื่องนี้จะเกี่ยวกับอะไร ช่วยกันคิดว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นในตอนนี้น่า บ้าง ต่อจากตอนนี้แล้วจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

2. ฝึกทักษะมูลฐาน เป็นการฝึกทักษะด้านต่าง ๆ โดยครูจะให้ผู้เรียนตรวจสอบเนื้อเรื่องอีกครั้ง ตรวจสอบคำศัพท์ วลี รูปภาพ หรือแผนผัง อาจรวมไปถึงการวิเคราะห์ความหมาย และการพัฒนาความคิดรวบยอดเนื้อเรื่อง

วิธีการสอนอ่าน DR-TA (The Directed Reading Thinking Activity) นี้คล้ายคลึงกับการนำวิธีวิทยาศาสตร์มาใช้ในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ดังที่ สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2534, หน้า 121) ได้อธิบายถึงการอ่านแบบทำนายหรือกำหนดสมมุติฐานไว้ว่า การอ่านแบบทำนายหรือกำหนดสมมุติฐานเป็นการคาดคะเนหรือเดาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกให้ผู้อ่านใช้ความคิดตามแนวทางวิธีวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาอย่างมีระบบ มีขั้นตอนคือ

ขั้นที่ 1 ปัญหา เป็นข้อสงสัยที่เกิดขึ้นกับผู้อ่าน

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ปัญหา โดยแยกปัญหาออกเป็นหัวข้อย่อยที่จะต้องรวบรวมรายละเอียดมาแก้ไขปัญหานั้น

ขั้นที่ 3 การกำหนดคำทำนายเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องด้วยการตั้งสมมุติฐาน

ขั้นที่ 4 การรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาทดสอบสมมุติฐานหรือคำทำนายที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 5 การสรุปผลภายหลังที่ได้นำข้อมูลไปทดสอบคำทำนายว่าเหตุการณ์นั้นเป็นจริงตามคำทำนายหรือไม่

ซูลี อินมัน (2533, หน้า 14) ได้เสนอวิธีการสอนอ่านที่ Burmeister เรียกวิธีนี้ว่า SQ3 R โดยมีวิธีการดังนี้

วิธีสอนอ่านแบบ SQ 3 R เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านได้พัฒนาการอ่านจากการอ่านออกแปลความหมายได้ไปสู่การอ่านเป็น ซึ่งประกอบด้วย

1. การสำรวจหมายถึงสำรวจชื่อผู้แต่ง ชื่อหนังสือ สารบัญ คำนำ รวมทั้งแนวคิด และจุดมุ่งหมายของการเขียนหนังสือเล่มนั้นๆ
2. การตั้งคำถาม คือควรพิจารณาให้แน่ชัดว่าตนเองต้องการคำตอบอะไร
3. การอ่าน คืออ่านเพื่อที่จะได้คำตอบตามที่ได้ตั้งคำถามให้มากที่สุด
4. การจดจำ คือเมื่อได้รับคำตอบจากการอ่านแล้วควรมีการจดบันทึกไว้เพื่อเตือนความจำ และตรวจสอบว่าจากการอ่านนั้นได้ความคิดอะไรใหม่ขึ้นมาบ้าง
5. การทบทวน คือทบทวนว่าถูกต้องเพียงใด รวมทั้งพยายามนำความรู้ที่ได้รับออกมาใช้

รัตนา ตันวิเชียร (2536, หน้า 26-37) เสนอการสอนอ่านตามแนววิธี ARC ไว้สรุปได้ว่า แนวการสอนอ่านแบบ ARC มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านบทอ่านที่เป็นข้อเขียนประเภทให้ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาความสามารถในการอ่านของผู้เรียน A ย่อมาจากคำว่า Anticipation หมายถึงการคาดคะเนล่วงหน้าถึงสิ่งที่จะพบได้จากการอ่าน R ย่อมาจากคำว่า Realization หมายถึง การตระหนักในความหมายที่แท้จริงของคำศัพท์ หรือข้อความที่ปรากฏในบทอ่าน C ย่อมาจากคำว่า Contemplation หมายถึง การพิจารณาไตร่ตรองถึงความรู้ที่ได้จากการอ่าน ทฤษฎีพื้นฐานของการสอนอ่านตามแนววิธี ARC คือการนำความรู้เดิมเป็นพื้นฐานในการอ่านแล้ว เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ที่ปรากฏในบทอ่านเข้าด้วยกัน ในการอ่านแบบนี้จะต้องใช้ทั้งความรู้เดิม กลวิธีการอ่าน และกระบวนการคิดอย่างต่อเนื่องกันตลอดเวลา การสอนอ่านตามแนววิธี ARC นี้ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นเตรียมความพร้อมก่อนอ่าน ในขั้นนี้ครูจะใช้กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในสิ่งที่อ่าน รวบรวมความรู้เก่าจัดเป็นระบบพร้อมที่จะนำมาใช้เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ และกระตุ้นให้เกิดการคาดเดาในเรื่องที่จะอ่าน พร้อมๆกับตั้งจุดประสงค์ในการอ่าน
2. ขั้นดำเนินการอ่าน เริ่มต้นจากการที่ผู้เรียนตระหนักถึงจุดประสงค์ในการอ่าน แล้วใช้ความรู้เดิมที่มี ใช้ทักษะกลวิธีต่างๆรวมทั้งใช้ความคิดเข้ามามีส่วนร่วมกับพฤติกรรมการอ่านของตน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์การอ่านที่ตั้งไว้ ในขั้นนี้ มุ่งเน้นการฝึกฝนการใช้ความคิดพิจารณาในขณะที่ดำเนินการอ่าน การสอนให้นักเรียนคิดมีความสำคัญ เพราะข้อมูลต่างๆ มีมาก ครูไม่อาจนำมาสอนได้หมด แต่ถ้าสอนวิธีคิดให้ผู้เรียนคิดเป็นก็เท่ากับเป็นการให้เครื่องมือเพื่อนำไปแสวงหาความรู้ความเข้าใจจากสิ่งที่อ่านได้ด้วยตนเอง
3. ขั้นกิจกรรมหลังการอ่าน เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ทบทวนความเข้าใจ สรุป รวบรวมความรู้ที่ได้อย่างเป็นระบบ

อุทัย ภิรมย์รัตน์ (2536, หน้า 8-14) เสนอการสอนอ่านตามแนวอภิประชา (The Metacognitive Approach in the Teaching of Reading) ไว้สรุปได้ว่า อภิประชา (Metacognition) หมายถึง การหยั่งรู้ที่เหนือกว่า หรือการใช้ปัญญา เพื่อสร้างปัญญา หรือความสามารถที่จะคิด พิจารณาและควบคุมการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนจะใช้ความรู้ทางอภิประชาสองทางในการเรียนรู้ คือ การรู้จักตัวเอง และการควบคุมตัวเอง ขั้นตอนการสอนอ่านตามแนวอภิประชา ประกอบด้วย

1. การรู้ตัวได้แก่ การสร้างความรู้ตัวเกี่ยวกับงานที่จะทำคือให้ผู้เรียนอ่านข้อความที่มีข่าวสารเด่นชัด และวิเคราะห์คำถามเพื่อพิจารณาความสำคัญของเนื้อหา การสร้างความรู้ตัวในกลวิธีการอ่านคือ ให้ผู้เรียนอภิปรายถึงวิธีการอ่านและกิจกรรมที่ใช้ปฏิบัติในการอ่าน เช่น การขีดเส้นใต้ข้อความสำคัญ การจดบันทึก การทำเค้าโครงเรื่อง การทบทวน การเชื่อมโยงแนวคิดของเรื่องที่อ่านกับความรู้เดิมของผู้เรียน เพื่อให้เข้าใจถึงการนำวิธีการอ่านและกิจกรรมไปใช้อย่างไร มีการประเมินตนเองเปรียบเทียบวิธีการอ่านและนำวิธีการที่เหมาะสมมาใช้ในการอ่าน การสร้างความรู้ตัวในผลการปฏิบัติ เช่น การวิเคราะห์ผล โดยให้ผู้เรียนอภิปรายผลการอ่าน หลังจากใช้วิธีการต่างๆ ว่าวิธีนั้นช่วยให้อ่านได้มากเพียงใด หรือให้ผู้เรียนตอบคำถาม มีการเฉลยคำตอบและแสดงผลให้ผู้เรียนรู้ ซึ่งจะเป็ตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนต้องอ่านมากขึ้น

2. การติดตามดูแลทำได้สองลักษณะคือ ครูเป็นผู้นำทาง หรือผู้เรียนติดตามดูแลตนเองโดยใช้กิจกรรมที่ใช้ในการฝึกวัดผลตนเอง เช่น การตั้งคำถาม และการตอบคำถาม จากเนื้อเรื่องที่อ่าน การทบทวนความรู้เดิมกับเรื่องที่อ่าน การค้นหาใจความสำคัญของย่อหน้า การเปรียบเทียบละเอียดกับใจความสำคัญและแก่นของเรื่อง การทำนายเรื่องที่อ่าน การเขียนโครงเรื่องหรือลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง

3. การควบคุม คือ การที่ผู้เรียนสามารถควบคุมการอ่านของตนเองได้ เมื่อพบปัญหาในขณะที่อ่านหนังสือผู้เรียนจะใช้วิธีการต่าง ๆ แทนวิธีที่ใช้แล้วไม่ได้ผล เช่น อาจจะอ่านทบทวนใหม่ตั้งคำถามเอง เทียบเนื้อเรื่องกับความรู้เดิม

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2536, หน้า 1-3) กล่าวถึงการสอนอ่านโดยวิธีเขียนแผนภาพโครงเรื่องไว้สรุปได้ว่าเป็นวิธีการสอนอ่านที่ใช้ฝึกฝนการอ่านในรูปแบบต่างๆ เช่น การอ่านเข้าใจ เรื่องการหาข้อมูลจากการอ่าน การพัฒนาความคิดจากการอ่าน และการอ่านเพื่อการพูด หรือ การเขียนสรุปความ เป็นเครื่องมือใช้พัฒนาและส่งเสริมการอ่าน ขั้นตอนการเขียนแผนภาพโครงเรื่องคือ

1. อ่านเรื่อง การเขียนแผนภาพ โครงเรื่องนั้นควรเขียนหลังจากที่ผู้เรียนได้อ่านเรื่องแล้ว เพราะผู้เรียนจะทราบเนื้อหาและเขียนแผนภาพโครงเรื่องตามลำดับเนื้อหาของเรื่อง

2. วิเคราะห์หัวข้อเรื่องว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับใครหรืออะไร ที่ไหนเมื่อใด
3. พิจารณารายละเอียดของเรื่องที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันและผลที่ตามมา
4. เขียนแผนภาพโครงเรื่อง เริ่มจากการระดมความคิดเขียนส่วนประกอบต่าง ๆ

ของเรื่อง เช่น แก่นของเรื่อง ฉาก ตัวละคร เหตุการณ์ การกระทำ ผลที่ตามมา ลำดับความคิดต่างๆ แล้วจำแนกเป็นประเภทและเลือกแบบการเขียนแผนภาพโครงเรื่องตามความเหมาะสม สำหรับรูปแบบของแผนภาพโครงเรื่อง ได้แก่ แบบเหตุการณ์ แบบจัดกลุ่มรายละเอียด แบบจัดกลุ่มตามหัวข้อ แบบแผนภาพเปรียบเทียบ แบบแผนภูมิแก่งปลา แบบแผนภูมิกิ่ง แบบตารางแก้ปัญหา แบบตารางแยกแยะ แบบแผนภูมิหรือข่ายความคิด และแบบบรรยายเรื่อง การนำแผนภาพโครงเรื่องไปใช้สอน การอ่าน เริ่มต้นจากการให้ผู้เรียนทำความเข้าใจเรื่อง โดยใช้ประสบการณ์พื้นฐานก่อน ให้อ่านสำรวจคร่าวๆ เพื่อหาคำสำคัญของเรื่องและหัวข้อเรื่องนำมาเขียนแผนภาพโครงเรื่องแล้วอ่านในใจอย่างละเอียด พิจารณาเขียนรายละเอียดที่ต้องการเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ลงในแผนภาพ จากนั้นจึงตรวจสอบกับบทอ่าน นำไปใช้ประกอบการพูดหรือเขียนสรุปความ การสอนอ่านโดยใช้แผนภาพโครงเรื่องมีประโยชน์คือ ผู้เรียนทำความเข้าใจเรื่องที่อ่านง่ายขึ้น ใช้ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เกิดความสนุกสนานในการเรียน และใช้เป็นกิจกรรมหลังการอ่าน

การสอนอ่านโดยวิธีเขียนแผนภาพโครงเรื่องนี้คล้ายคลึงกับ Semantic Mapping ดังที่ สิริรัตน์ นิละคุปต์ (2537, หน้า 33) กล่าวไว้สรุปได้ว่า Mapping คือวิธีการจดบันทึกหลังจากผู้เรียนอ่านบทอ่านจบแล้ว นักวิชาการเรียกชื่อ Mapping แตกต่างกันไป เช่น cognitive mapping, idea mapping, patterned notetaking, construct procedure, graphic overview, structural overview, flowcharting, semantic webs, semantic mapping การนำ mapping มาใช้ ทำให้นักเรียนต้องคิด ต้องเลือกสรรข้อมูลที่จะนำมาใส่ใน map และตัดข้อมูลบางช่วงออกไป ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์ ประเมิน และให้เหตุผลอย่างมีวิจารณญาณ ต้องเรียบเรียงและจัดประเภทข้อคิดต่าง ๆ ให้ตรงกับแผนที่ที่ผู้เขียนใช้ในการเรียบเรียง เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อคิดต่าง ๆ ด้วย

กล่าวโดยสรุป วิธีสอนอ่านอย่างมีวิจารณญาณมีหลายวิธี ได้แก่ วิธีสอนอ่านแบบ DR-TA แบบทำนายหรือกำหนดสมมุติฐาน แบบ SQ 3 R การสอนอ่านตามแนววิธี ARC การสอนอ่านตามแนวอภิปรายและการสอนอ่านโดยวิธีเขียนแผนภาพโครงเรื่อง หรือ Semantic Mapping ซึ่งวิธีสอนดังกล่าว ต้องอาศัยกระบวนการทางความคิดในการอ่านเป็นขั้นตอนนำไปสู่ความสำเร็จในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

5. เอกสารเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

สำหรับการทดลองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยชั้นปีที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ ปีการศึกษา 2544 ภาคเรียนที่ 1 ที่เรียนในรายวิชาการอ่านตีความ ซึ่งมีคำอธิบายรายวิชาดังต่อไปนี้

คำอธิบายรายวิชา 1544202 การอ่านตีความ (2 หน่วยกิต 2 ชั่วโมง) ศึกษาความหมาย หลักการ และกระบวนการอ่าน เพื่อตีความ เพื่ออ่านวรรณกรรม ทั้งร้อยแก้ว และร้อยกรอง เช่น บทเพลง บทร้อยกรอง บทพรรณนา บทบรรยาย บทสนทนา นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร บทกวีนิพนธ์ โดยพิจารณาบริบทของบทอ่าน จุดประสงค์ของผู้ประพันธ์ ความคิดหลัก ความคิดแทรก ความหมายตรง ความหมายโดยนัย และน้ำเสียงของเรื่อง

กิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง กิจกรรมการอ่านที่ต้องใช้ความสามารถของสติปัญญาขั้นสูงผสมผสานกับประสบการณ์เดิม สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า ตัดสิน วินิจฉัยเรื่องราวหรือข้อความของกิจกรรมที่กำหนดขึ้นได้ (ฉวีลักษณ์ บุญชะกาญจน . 2525, หน้า 75)

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2542, หน้า 97 – 98) ได้เสนอแนะหลักการจัดกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมให้น่าสนใจและมีความหมายสำหรับผู้เรียนซึ่งเป็นผู้อ่าน มีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ สื่อการอ่าน ควรมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างความรู้เดิมของผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีกระบวนการคิดที่สอดคล้องกับสื่อการอ่าน ประการสุดท้าย คือ ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ในการนำความรู้ใหม่ให้สัมพันธ์กับความรู้เดิม

1. สื่อการอ่าน เกี่ยวข้องกับหนังสือแบบเรียน หนังสืออ่านประกอบ และสื่ออื่น ๆ ที่ครูนำมาให้ผู้เรียนอ่าน สื่อเหล่านี้ควรคำนึงถึงความยากง่าย ที่สอดคล้องกับความสามารถของผู้อ่านด้วย นักการศึกษาเชื่อว่า ถ้าสื่อมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างความรู้ของผู้เรียนน้อย ก็จะไม่สามารถอ่านจับใจความได้ครบถ้วน ผู้เรียนต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษในการค้นหาความรู้ เพื่อส่งเสริมในส่วนที่ขาดหาย ให้มีโครงสร้างความรู้ สัมพันธ์กับสื่อที่ตนกำลังอ่าน ดังนั้น การจัดสื่อการอ่าน จึงควรคำนึงถึงความยากง่ายให้เหมาะสมกับประสบการณ์ และโครงสร้างความรู้เดิมของผู้เรียน

2. กระบวนการคิด เป็นการคิดอย่างมีระบบ เป็นขั้นตอน จากขั้นต้นไปหาขั้นสูง การคิดนี้มีขั้นตอน มิได้หมายถึงอ่านแล้วจดจำได้เท่านั้น แต่ควรมีความเข้าใจและสามารถนำไปใช้

ประโยชน์ได้ นอกจากนั้นยังสามารถวิเคราะห์เป็นองค์ประกอบย่อย มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง เรื่องที่อ่านกับสภาพความเป็นจริงและสิ่งที่อยู่รอบตัว การพิจารณาหาเหตุผล และข้อเท็จจริงต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นต้น กระบวนการคิดดังกล่าวจึงเป็นหน้าที่ของครู ที่จะต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนมีระบบการ คิดที่เป็นขั้นตอน เรียงลำดับตั้งแต่ขั้นต้นจนกระทั่งถึงขั้นสูงสุด

3. การมีปฏิสัมพันธ์ของผู้เรียนกับสื่อการอ่าน ผู้เรียนจะต้องมีส่วนในการปรับ ตนเองให้ซึมซับในสื่อใหม่ เห็นความสำคัญและประโยชน์ของคำศัพท์ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนมี ความหมาย ผู้เรียนต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างความรู้และความคิดที่มีอยู่ให้ เชื่อมโยงกับความรู้และความคิดใหม่ ในส่วนนี้ครูจะสร้างสถานการณ์ด้วยการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้ เรียนเกิดความสนใจ และกระตือรือร้นในการเรียน ส่วนครูจะติดตามผลการเรียนได้ด้วยการใช้วิธี วัดผล โดยวัดตามลำดับขั้นของการเรียนรู้ ตามกระบวนการในการคิดของผู้เรียน

นอกจากนี้สุรนันทน์ มั่นเศรษฐวิทย์ (2542, หน้า 170) ยังได้กล่าวถึงกิจกรรมที่จะ ช่วยเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณไว้ ซึ่งพอสรุปได้ว่า

การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ จะได้ผลดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับวิธีการฝึกฝนของผู้เรียนที่จะ ต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ และขึ้นอยู่กับความตั้งใจของครูที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนาน เห็น ความสำคัญ จนกลายเป็นความรักที่จะอ่าน การจัดกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ จะช่วยจูงใจให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดี และรักที่จะอ่าน โดยสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนสำรวจหัวข้อที่น่าสนใจจากหนังสือ แล้วอภิปรายร่วมกัน
2. ให้ผู้เรียนสำรวจหนังสือที่ตนสนใจในห้องสมุด เพื่อครูจะได้ทราบและนำมาใช้ ประกอบการสอนอ่าน
3. นำเรื่องที่ผู้เรียนสนใจมาอ่านในห้องเรียนแล้วอภิปรายร่วมกัน
4. ให้ทำแบบฝึกหัดการอ่านทุกวัน
5. ฝึกเขียนข้อความสั้น ๆ และให้อ่านข้อความที่เขียน แล้วอภิปรายร่วมกัน
6. ให้ผู้เรียนยืมหนังสือไปอ่านที่บ้านตามเรื่องที่สนใจ แล้วจัดเวลาให้ผู้เรียนเป็น ส่วนตัว เพื่ออภิปรายเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน
7. ใช้เวลาวันละ 5 นาที อภิปรายหัวข้อข่าวหนังสือพิมพ์ที่น่าสนใจ โดยให้ผู้เรียน อ่านหัวข้อข่าวนั้น แล้วร่วมกันแสดงความคิดเห็น

กิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ อาจดำเนินการ โดยจัดแยกผู้เรียน ออกมาเป็นกลุ่มย่อย แล้วจัดลำดับกิจกรรมออกเป็นขั้นตอน เช่น ทบทวนความรู้เดิม สอนทักษะการ อ่านอย่างมีวิจารณญาณ ฝึกฝน ประเมินผลความสามารถและให้แบบฝึกหัดเพิ่มเติม สิ่งสำคัญที่ควร

คำนี้คือ สื่อที่ใช้ประกอบการสอนต้องเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีระดับความยากง่ายเหมาะสมกับวัยและอายุของผู้เรียน จะช่วยให้การจัดกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

แม้นมาส ขวลิต (2529 , หน้า 218 – 224) ได้กล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านไว้ดังนี้

1. เร้าใจ หมายความว่า กิจกรรมนั้นสามารถทำให้บุคคลที่เป็นเป้าหมาย อาจเป็น คนเดียวหรือกลุ่มคน หรือคนทั่วไป เกิดความอยากอ่านหนังสือ กิจกรรมจะชี้ให้เห็นว่า การอ่านอย่างมีวิจารณญาณเป็นสิ่งจำเป็น มีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อบุคคลและสังคมนานาประการ
2. จูงใจ หมายความว่า กิจกรรมสามารถจูงใจให้บุคคลที่เป็นเป้าหมายเกิดความพยายามจะอ่านให้แตกฉาน เพื่อจะได้รู้เรื่องราวที่น่ารู้ น่าสนุกที่มีอยู่ในหนังสือ ตามที่ผู้จัดกิจกรรม นำมากล่าว นอกจากเห็นประโยชน์แล้ว ยังเกิดความรู้สึกว่า ความพยายามอ่านให้เข้าใจต้องเท่านั้นคุ้มค่า ให้ความรู้สึกเป็นอิสระเสรี ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นให้ช่วยอ่าน ช่วยตีความ ซึ่งบางครั้งอาจคลาดเคลื่อนก็ได้ นอกจากนี้ยังสามารถจูงใจให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องฝึกฝนการอ่าน ตลอดจนจูงใจไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ท้อแท้ และต้องต่อสู้เอาชนะตนเองให้เอาชนะหนังสือให้ได้
3. กระตุ้น แนะนำ ให้อยากรู้อยากเห็น หมายความว่า กิจกรรมนั้นจะต้องกระตุ้นหรือแนะนำให้กลุ่มเป้าหมายอยากรู้อยากเห็นเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหนังสือมากมายหลายอย่าง อยากอ่านดูให้รู้รอบและลึกซึ้ง เปิดความคิดให้กว้าง เมื่ออ่านเรื่องหนึ่งแล้วก็อยากอ่านอีกเรื่องหนึ่งต่อไป มีความรู้สึกว่าการอ่านเป็นกิจกรรมประจำวันที่จะขาดเสียมิได้ เกิดความรู้สึกว่าหนังสือท้าทายให้อ่าน ให้วิจารณ์ ให้ประเมินค่า ให้อยากนำเอาความรู้ที่ได้รับไปใช้ เป็นต้น
4. สร้างบรรยากาศการอ่าน หมายความว่า นอกจากกิจกรรมจะเร้าใจ จูงใจให้อ่าน และกระตุ้นให้เปิดความคิดให้กว้างแล้ว ยังสามารถสร้างบรรยากาศการอ่านให้เกิดขึ้นในบ้าน ในโรงเรียน และในสังคม กล่าวคือ กิจกรรมเสริมทักษะการอ่านเกี่ยวข้องกับการผลิตวัสดุการอ่านที่เหมาะสมด้วย ดังนั้นผู้ผลิตวัสดุการอ่านจึงต้องสร้างและปรับปรุงวัสดุการอ่านให้เพียงพอเหมาะสมและมีคุณภาพ นอกจากนี้ กิจกรรมเสริมทักษะการอ่าน ยังสามารถบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในโรงเรียนได้ และนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อการตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ

เป้าหมายของการจัดกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

1. เป้าหมายบุคคล ในการกำหนดเป้าหมายบุคคล ควรปฏิบัติดังนี้

1.1 ศึกษาเป้าหมายบุคคลให้ถ่องแท้ โดยศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอายุ เพศ ความสามารถในการอ่าน อาชีพ ความสนใจ ถิ่นที่อยู่อาศัย วัฒนธรรมประจำถิ่น รายได้ ปัญหา ฯลฯ โดยศึกษาข้อมูลกว้าง ๆ จากสัมภาษณ์ประชากร รายงานของจังหวัด ท้องถิ่น หน่วยราชการเก็บรวบรวมจัดทำเพิ่มข้อมูล

1.2 ศึกษาด้วยตนเองให้รู้จักบุคคล จะช่วยให้จัดกิจกรรมได้ผลดี ด้วยการพูดคุยปราศรัย การเข้าร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม จะเป็นโอกาสให้รู้จักบุคคลเป้าหมายดียิ่งขึ้น สามารถจัดกิจกรรมได้ตรงตามความต้องการและความสนใจ

1.3 ออกแบบสอบถาม ถามความต้องการและความสนใจของเป้าหมายบุคคลที่มีความแตกต่างกันในเรื่อง เพศ วัย ระดับความรู้ และระดับการอ่าน โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานจากหนังสือจิตวิทยาเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบสอบถาม ข้อมูลที่ได้จากการออกแบบสอบถามจะนำมาพิจารณาในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับเป้าหมายบุคคลนั้น ๆ

2. เป้าหมายของการอ่าน หมายถึง ระดับของพัฒนาการอ่านที่ประสงค์จะให้บรรลุ เช่น จูงใจให้รักการอ่าน ให้พยายามอ่านให้ออก ให้เห็นคุณประโยชน์ของการอ่าน กระตุ้นให้พยายามอ่านให้แตกฉาน อ่านให้เป็น เห็นความจำเป็นว่า ควรพยายามอ่านอย่างวิเคราะห์ วิจารณ์ ประเมินค่าของสิ่งที่อ่าน และสามารถนำความรู้จากการอ่านไปใช้ประโยชน์ได้

แนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณให้ได้ผลดี

การจัดกิจกรรมให้ได้ผลดีนั้นต้องคำนึงถึง แนวคิด ทฤษฎี และหลักเกณฑ์บางอย่าง ซึ่งจะช่วยให้กิจกรรมเป็นที่จูงใจ สร้างความประทับใจให้แก่บุคคลเป้าหมาย ให้เกิดความรู้สึกหรือรสนิยมเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมไปในทางที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ แนวคิด และทฤษฎีที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ได้แก่

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ เช่น ระบบประสาท ระบบสมอง สัมผัส ความพึงใจ และไม่พึงใจเกิดขึ้นได้อย่างไร แนวคิดของคนเช่นก่อนที่ว่าการเรียนต้องประกอบด้วย สุน จิ บุ ลี คิต ถาม เขียน ให้ได้ยินได้ฟัง (รวมทั้งให้อ่าน) ให้รู้จักคิดและจำ รู้จักถาม และรู้จักจดบันทึกและเขียน ซึ่งให้เห็นความสำคัญของการใช้หู (รวมทั้งตา) สมองและมือ กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องง่ายแก่การดู การฟัง เราให้เกิดความคิด สร้างความประทับใจให้จำ ก่อให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ อยากถามอยากรู้ต่อไป สิ่งที่ได้ยินได้เห็นนั้นน่าสนใจ ต้องจดจำ และนำไปเขียนเป็นเรื่องราวได้

2. แนวคิดและทฤษฎีที่วามมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คนเราต้องการอยู่ในหมู่เหล่า ความคิดใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นเมื่ออยู่เป็นเหล่า กิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งมีผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อยสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้จัดกิจกรรมและฝ่ายเป้าหมาย ฝ่ายผู้จัดกิจกรรมต้องมีการพัฒนาตนเอง เน้นประโยชน์ที่กลุ่มเป้าหมายจะได้รับจากกิจกรรม มีส่วนทำให้กิจกรรมประสบผลสำเร็จ

3. แนวคิดที่วามมนุษย์มีการเคลื่อนไหว มีวิวัฒนาการ ไปสู่สิ่งใหม่กว่า แปลกกว่า ให้ผลดีกว่า การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องคำนึงว่า มีอะไรใหม่และแปลกกว่าคนทั่วไป หรือคนในชุมชนนั้น สถานศึกษานั้นเคยเห็น เคยได้ยินแล้วหรือไม่ การดัดแปลง แต่งเติม เปลี่ยนรูปแบบทำให้สิ่งที่คุ้นเคยแล้วมองดูแปลกและใหม่ได้เหมือนกัน

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุนทรียภาพ การจัดกิจกรรมเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องอาศัยความรู้และความงาม (ทั้งในด้านภาพ เสียง และความคิด) ช่วยทำให้น่าดู น่าฟัง เป็นที่ประทับใจ ดึงดูดใจชม ให้ฟัง และจดจำไว้ได้นาน ก่อให้เกิดจินตนาการและจรรโลงใจที่จะอ่าน และทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ดีงาม

รูปแบบของกิจกรรมเสริมทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ

1. กิจกรรมเร้าโสตประสาท คือ กิจกรรมที่ดึงดูดหรือชวนให้ฟังโดยการใช้เสียง และคำพูดเป็นหลัก กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การเล่านิทานให้ฟัง การเล่าเรื่องจากหนังสือ การอ่านหนังสือให้ฟัง การแนะนำหนังสือด้วยปากเปล่า การบรรยาย การอภิปราย การโต้เถียงเกี่ยวกับหนังสือ การบรรเลงดนตรี และร้องเพลงจากบทละครร้อง ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในอรรถรส ถ้อยคำนั้นนอกจากฟังไพเราะแล้ว ยังทำให้มองเห็นภาพ ได้กลิ่น ทำให้รู้สึกอ้อรอย ได้รู้สึกสัมผัสความร้อนหนาว ให้รู้สึกดีใจ เสียใจ เกือบขำ รัก แหม่มชื่น สงบ ฯลฯ ในการจัดกิจกรรมซึ่งเน้นให้รู้จักเพลิดเพลินให้อรรถรส ไม่ควรใช้อุปกรณ์ที่เบี่ยงเบนความสนใจไปทางอื่น เช่น การใช้ท่าทาง ฯลฯ ยกเว้นแต่ เมื่อจำเป็นที่จะต้องใช้ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่กำลังพูดถึงเท่านั้น

2. กิจกรรมเร้าจักขุประสาท คือ กิจกรรมที่ดึงดูดหรือชวนให้ดู เพ่งพินิจและอ่าน ความหมายของสิ่งที่เห็น กิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การจัดแสดงภาพชนิดต่าง ๆ อาทิ ภาพถ่าย ภาพที่เก็บรวบรวมจากวารสารหรือปฏิทิน เป็นเรื่อง เป็นชุด ภาพเขียน ภาพประกอบหนังสือ นิทรรศการ หนังสือ สิ่งของต่าง ๆ ในการแสดงภาพ หนังสือ และสิ่งของ จะมีคำบรรยายอธิบายสิ่งที่แสดง สรุปข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงประวัติ (ตามความจำเป็น) มุ่งให้ผู้ชมใช้สมาธิในการชมภาพ สิ่งที่แสดงตลอดจนคำเขียนอธิบายภาพ นอกจากเร้าจักขุสัมผัสแล้ว ยังมีส่วนทำให้ได้ยินเสียง ได้สัมผัส ได้เกิดความรู้สึกต่าง ๆ ด้วย

3. กิจกรรมเร้าไสตและจับคู่ประสาทในขณะเดียวกัน ได้แก่ กิจกรรมซึ่งชวนให้ฟังและดูไปพร้อม ๆ กัน ประสานประสาททั้งสอง ให้ทำงานร่วมกัน อาทิ เล่านิทานโดยใช้รูปภาพประกอบ ซึ่งจัดเตรียมไว้โดยเฉพาะ เล่านิทานและให้ดูภาพประกอบในหนังสือ เล่านิทานโดยใช้ไสตทัศน์วัสดุประกอบฉายภาพนิ่ง ซึ่งมีคำบรรยาย ฉายภาพยนตร์ ฉายแถบบันทึกภาพ และภาพสาริตเทคนิควิธีการบางอย่าง จาหนังสือที่นำมาจัดนิทรรศการ การจัดสัปดาห์ห้องสมุด

4. กิจกรรมที่ให้บุคคลเป้าหมายได้ร่วมด้วย กิจกรรมทำนองนี้จะช่วยให้ผู้ที่เป่าเป้าหมายเกิดความสนุกและภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีความสามารถ ตัวอย่าง เมื่อเล่านิทานแล้ว ก็ให้ผู้ฟังวาดภาพประกอบ ให้แสดงท่าทางประกอบ ให้ร้องเพลงตามตัวละครในนิทาน ให้แข่งขันกันเล่าเรื่องที่ได้ฟังไปแล้วให้แข่งขันเรียบเรียงเรื่องที่ได้ฟัง หรือให้เขียนนิทานขึ้นใหม่ ตามแก่นของนิทานที่ได้ฟังไปแล้ว ให้ตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ได้ฟัง ให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละครหรือเหตุการณ์ตอนใดตอนหนึ่งในนิทาน ให้ร่วมในวงสนทนาหรือได้วาที่เกี่ยวหนังสือ

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทัศนีย์ มั่งประยูร (2524) ศึกษาความสามารถในการอ่านเชิงวิจารณ์ของ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 วิชาเอกภาษาอังกฤษ ของวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษา วิชาเอกภาษาอังกฤษ ซึ่งเรียนวิชา Eng 321 ในปีการศึกษา 2522 จำนวน 109 คน เป็นชาย 47 คน หญิง 62 คน ผู้วิจัยนำแบบทดสอบการคิดเชิงวิจารณ์ของ Watson Glases ฉบับภาษาอังกฤษและฉบับแปลเป็นภาษาไทย ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างแล้วนำคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์ โดยใช้วิธี Two – way Analysis of Variance และ Newman Keuls test ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า ความสามารถในการอ่านเชิงวิจารณ์ของ นักศึกษา ในทักษะย่อย 5 ทักษะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉวีวรรณ ลิทธิพาน(2526)ศึกษาการสร้างแบบฝึกทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบฝึกทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านอย่างมีวิจารณญาณระหว่าง นักเรียนชายกับนักเรียนหญิง และปรับระดับความยากง่ายของแบบฝึก โดยใช้วิธีการทางสถิติ ของ Edward Fry ผลการวิจัย พบว่า แบบฝึกทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 80.92/81.00 คะแนน ที่ได้จากการทดสอบก่อนและหลังการฝึกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และคะแนนที่ได้จากการทดสอบหลังการฝึกระหว่างนักเรียนชายกับ นักเรียนหญิง ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เขาวนั เกิดเพทางค้ (2524) คึษาเปรึบเทึบ ผลสัณฐะทึทางารอ่านอย่างมึ วึการณณูณ โดยึ้เบบฟึกกับไม้้เบบฟึกของนักรึนชันมัธมคึษาปึที่ 2 มึว้ตฤประสงค้ เพื่อ ทคลงสร้าเบบฟึการอ่านอย่างมึวึการณณูณและเมือเปรึบเทึบผลณฐะทึทางารอ่านอย่างมึ วึการณณูณ โดยึ้เบบฟึกกับไม้้เบบฟึกของ นักรึนชันมัธมคึษาปึที่ 2 โรงรึน บางไหญ่ อ.เมือง จ.น.น.ท.บุรี ฝึวึจึยสร้าเบบฟึกจึนวน 12 เบบฟึก และสร้าข้อทคสบเพือว้ดความสามารถ ทางารอ่านอย่างมึวึการณณูณเบบคัวเลือก 4 คัวเลือกจึนวน 30 ข้อ ค้ดเลือกกลุ่มคัวอย่างได้ 58 คน แบ่งเบนกลุ่มควบคุม 29 คน กลุ่มทคลง 29 คน ผลการวึจึพบว้า นักรึน ที่รึนโดยการ ึ้เบบฟึกค้ด มึผลสัณฐะทึทางารอ่านอย่างมึวึการณณูณค้ดต่างจากนักรึนที่ไม้้เบบฟึก อย่างมึนั้ยสัคัฎทางสฎคึที่ระค้บ .05 โดยนักรึนกลุ่มที่ึ้เบบฟึกได้ค้เนนเฉลึยสูงกว้านักรึน กลุ่มที่ไม้ได้ึ้เบบฟึก

อวยพร สฤคคัน (2526) ได้นำเสนอรูบเบบการจ้ดกึการมการฟึกทัษะการ วึพากษัวึการณึในการสอนวึษาภาษาไทย ระค้บมัธมคึษาคอนปลา โดยมึว้ตฤประสงค้เพื่อคึษา ควาคึคึเห็นของครุภาษาไทยเกึยกับการจ้ดกึการมการฟึกทัษะการวึพากษัวึการณึไ้แก่นักรึน ในระค้บมัธมคึษาคอนปลา และเพื่อเสนอรูบเบบการจ้ดกึการมการฟึกทัษะการวึพากษั วึการณึในการสอนวึษาภาษาไทย ระค้บมัธมคึษาคอนปลา ผลการวึจึยปรากฏว้า กึการม การฟึกทัษะวึพากษัวึการณึที่ปฎึบคึในระค้บมากตามล้าค้บคึอ การให้อ่านแล้วพุดวึพากษัวึการณึ การให้อ่านแล้วเชึนวึพากษัวึการณึ และการให้ฟ้งแล้วพุดวึพากษัวึการณึ ส่วนการให้ฟ้งแล้วเชึน วึพากษัวึการณึนั้ปฎึบคึอยู่ระค้บน้อย

สมเชาว์ ชาคึนฤคค (2527) คึษาเปรึบเทึบผลสัณฐะทึทางารอ่านระค้บ วึเคราะห้วึการณึ ของ นักรึนชันมัธมคึษา 6 ใน โรงรึน รัฐบาลจ้งหว้ดสุราชญ์ธานึ เครือมือ ที่ึ้ในการวึจึนึเบบทคสบความสามารถทางารอ่านระค้บวึเคราะห้วึการณึ ประกอบคัว ข้อสบเบบเลือกคอบ จึนวน 50 ข้อ โดยเบบทคสบแบ่งออกเบบ 5 ทัษะย่อย ผลการวึจึพบว้า ผลสัณฐะทึทางารอ่าน ระค้บวึเคราะห้วึการณึของ นักรึนชันมัธมคึษาปึที่ 6 ในโรงรึนรัฐบาล จ้งหว้ดสุราชญ์ธานึ ไม้ถึงเกนท้ร้อยละ 60 เมือพึการณาทุกทัษะรวมกัน ค้เนนเฉลึยของ นักรึน ในเขตอำเภอมือและนอกเขตอำเภอมือ ค้ดต่างกันอย่างมึนั้ยสัคัฎทางสฎคึ เมือทา การทคสบโดยึ้ z-test โดยค้เนนเฉลึยของนักรึนในเขตอำเภอมือสูงกว้าค้เนนเฉลึย ของ นักรึนนอกเขตอำเภอมือ และค้เนนเฉลึยในค้ดะทัษะของนักรึนในเขตอำเภอมือ สูงกว้าค้เนนเฉลึยของนักรึนนอกเขตอำเภอมือ

อุดมพร พัสถาน (2537) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการอ่านอย่างมี
 วิจารณญาณ กับเจตคติการอ่านก่อนและหลังฝึกอ่านของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน
 กรุงเทพมหานครคริสเตียนวิทยาลัย กรุงเทพมหานครฯ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 75 คน แบ่งเป็นกลุ่มระดับความสามารถทาง ภาษาไทย สูง ปานกลาง
 และต่ำ กลุ่มละ 25 คน โดยใช้แบบทดสอบวัดปัญญานักเรียนทั้งสามกลุ่ม ทำแบบวัดเจตคติ
 การอ่านแบบทดสอบก่อนฝึก แบบฝึกการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ แบบวัดเจตคติการอ่านและ
 แบบทดสอบหลังฝึก ผลการวิจัยปรากฏว่าไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างคะแนนผลสัมฤทธิ์ใน
 การอ่านอย่างมีวิจารณญาณกับคะแนนเจตคติการอ่านในแต่ละกลุ่ม

เกษรา ภัทรเดชไพศาล (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กิจกรรมเสริมทักษะการอ่าน
 และการเขียน คำควบกล้ำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง และใช้กิจกรรม
 เสริมทักษะการอ่านและการเขียนคำควบกล้ำ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์
 การอ่านและการเขียนคำควบกล้ำก่อนและหลังการใช้กิจกรรมเสริมทักษะ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 36 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ
 t – test ผลการวิจัยพบว่ากิจกรรมเสริมทักษะการอ่านและการเขียน คำควบกล้ำ ชั้นประถมศึกษา
 ปีที่ 2 สามารถพัฒนาความสามารถของนักเรียนในการอ่านและการเขียนคำควบกล้ำและผล-
 สัมฤทธิ์การอ่านและการเขียนคำควบกล้ำหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ระดับ 0.01